

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

**LỄ CẤP SẮC CỦA NGƯỜI DAO ĐỎ XÃ VIỄN SƠN,
HUYỆN VĂN YÊN, TỈNH YÊN BÁI**

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN
NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

Sinh viên thực hiện : BÀN TÒN LỚ

Giảng viên hướng dẫn : TS. Nguyễn Thị Việt Hương

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Tìm hiểu về *Lễ cấp sắc của người Dao Đỏ xã Viễn Sơn, huyện Văn Yên, tỉnh Yên Bái* là một công việc quan trọng và cần thiết, song đòi hỏi sự dày công tìm tòi, khám phá và xử lý tài liệu... Để hoàn thành được bài khóa luận với đề tài trên, ngoài sự nỗ lực của bản thân, tôi xin được gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới cô TS. Nguyễn Thị Việt Hương và các thầy cô giáo trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số đã hướng dẫn đề tài cho tôi, cảm ơn UBND xã Viễn Sơn, cộng đồng người Dao Đỏ xã Viễn Sơn đã tạo điều kiện cung cấp cho tôi những tư liệu quý báu.

Tuy nhiên vì điều kiện thời gian có hạn, cùng những hạn chế về mặt kiến thức bài khóa luận của tôi còn nhiều thiếu sót. Vì vậy, rất mong quý thầy cô cùng bạn đọc đóng góp ý kiến để bài khóa luận của tôi được hoàn thiện hơn.

Xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 5 tháng 5 năm 2014

Sinh viên thực hiện

Bàn Tồn Lớ

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu	3
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	4
4.1. Đối tượng nghiên cứu:	4
4.2. Phạm vi nghiên cứu:	4
5. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu.....	4
5.1. Cơ sở lý luận để thực hiện đề tài:	4
5.2. Phương pháp nghiên cứu:	4
6. Đóng góp của đề tài.....	5
7. Bố cục của khóa luận.....	5
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI DAO ĐỎ XÃ VIỄN SƠN- HUYỆN VĂN YÊN- TỈNH YÊN BÁI	6
1.1. Vị trí địa lí và điều kiện tự nhiên	6
1.2. Điều kiện kinh tế xã hội.....	8
1.3 Dân số, lịch sử tộc người	9
1.3.1. Dân số, phân bố dân cư và nguồn gốc tộc người.....	9
1.3.2. Khái quát về đời sống văn hóa.....	11
1.3.2.1. Văn hóa vật chất.....	11
1.3.2.2. Văn hóa tinh thần.....	17
Chương 2. LỄ CẤP SẮC TRONG TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI DAO ĐỎ XÃ VIỄN SƠN – HUYỆN VĂN YÊN – TỈNH YÊN BÁI	24
2.1. Tên gọi và mục đích của lễ cấp sắc.....	24
2.1.1. Tên gọi cấp sắc.....	24
2.1.2. Mục đích của việc cấp sắc	25
2.2. Các quy định trong lễ cấp sắc	27
2.2.1. Quy định đối với thầy cấp sắc.....	27

2.2.2. Quy định đối với người cấp sắc	29
2.2.3. Quy định đối với thần linh cúng bái.....	31
2.2.4. Quy định với lễ vật cúng tế, trang phục, thời gian, địa điểm của lễ cấp sắc.....	32
2.3. Các nghi thức chính trong lễ cấp sắc	38
2.4. Những tương đồng và khác biệt trong lễ cấp sắc của người Dao đỏ xã Viễn Sơn- huyện Văn Yên- tỉnh Yên Bái với nhóm Dao khác.....	51
Chương 3. SỰ BIẾN ĐỔI CỦA LỄ CẤP SẮC HIỆN NAY VÀ MỘT SỐ GIẢI PHÁP BẢO TỒN, PHÁT HUY GIÁ TRỊ CỦA LỄ CẤP SẮC	54
3.1. Sự biến đổi của lễ cấp sắc ở xã Viễn Sơn hiện nay	54
3.1.1. Quan niệm về giá trị của lễ cấp sắc.....	55
3.1.2. Mục đích của lễ cấp sắc	57
3.1.3. Quy định đối với thầy cấp sắc.....	58
3.1.4. Quy định với người cấp sắc	59
3.1.5. Các nghi thức chính trong lễ cấp sắc.....	60
3.1.6. Một số quy định trong việc làm lễ.	61
3.2. Nguyên nhân của sự biến đổi.....	63
3.2.1. Nguyên nhân khách quan.....	63
3.2.2. Nguyên nhân chủ quan	68
3.3. Đánh giá những biến đổi trong lễ cấp sắc	69
3.3.1. Tích cực.....	69
3.3.2. Tiêu cực.....	70
3.4. Một số kiến nghị để bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa của lễ cấp sắc.	71
KẾT LUẬN.....	78
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	80
PHỤ LỤC.....	83

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Đất nước Việt Nam với 54 tộc người anh em là 54 bản sắc khác nhau, những nét riêng đó hòa vào nhau tạo nên bản sắc của dân tộc Việt Nam vừa đa dạng và độc đáo. Dân tộc Dao - một trong những dân tộc thiểu số có dân cư đứng hàng thứ 9, có cảnh quan môi sinh chủ yếu là vùng đồi núi. Trong quá trình tồn tại và phát triển của mình, người Dao đã sáng tạo ra những giá trị văn hóa vô cùng đặc sắc. Đó là một nền “Văn hóa núi rừng” đậm đà bản sắc góp phần làm cho nền văn hóa Việt Nam thêm phong phú đa dạng.

Cùng với nền văn hóa lâu đời của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, dân tộc Dao đã tạo nên một nền văn hóa mang bản sắc riêng, phản ánh truyền thống, lịch sử hình thành và niềm tự hào dân tộc. Đối với đồng bào Dao, lễ cấp sắc là rất quan trọng.

Người Dao có lịch sử cư trú lâu dài với nhiều nét văn hóa làm nên bản sắc riêng của tộc người. Những nét bản sắc ấy được thể hiện trong văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần, văn hóa xã hội, trong đó cụ thể phải kể đến lễ cấp sắc một “dấu hiệu nhận biết” của dân tộc Dao.

Trong quá trình sinh sống và gắn bó với tự nhiên, người Dao cũng như các dân tộc khác ở Việt Nam đã tích lũy cho mình những văn hóa dân gian quý báu, những hiểu biết, kinh nghiệm về ý nghĩa của cuộc sống trong lễ cấp sắc. Lễ cấp sắc của người Dao ở xã Viễn Sơn là một yếu tố quan trọng làm nên nét đặc sắc trong văn hóa Dao và làm nên cái riêng trong tổng thể văn hóa người Dao nói chung. Tuy nhiên, yếu tố văn hóa này có thể đang dần bị mai một cùng với sự hội nhập xã hội, sự biến đổi về kinh tế, xã hội và văn hóa. Chính vì thế; tìm hiểu, nghiên cứu về lễ cấp sắc vì mục tiêu bảo vệ nền văn

hóa Việt Nam, phục vụ cho sự phát triển bền vững ở vùng miền núi, dân tộc hiện nay có ý nghĩa thực tiễn lớn lao.

Do đó cần có những nghiên cứu nhằm bảo tồn lễ cấp sắc. Việc nghiên cứu tìm hiểu về lễ cấp sắc hiện nay sẽ góp phần quan trọng trong việc bảo lưu những giá trị văn hóa truyền thống của người Dao, từ đó thúc đẩy hơn nữa sự phát huy các giá trị văn hóa tộc người. Qua đó nhằm phục vụ cho nhiệm vụ phát triển bền vững ở khu vực người Dao nói riêng, vùng miền núi các dân tộc thiểu số Việt Nam nói chung.

Là sinh viên khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, người viết mạnh dạn chọn đề tài: “Lễ cấp sắc của người Dao đỏ xã Viễn Sơn, huyện Văn Yên, tỉnh Yên Bái”, làm đề tài khóa luận tốt nghiệp, với mong muốn đóng góp một phần nhỏ vào công tác bảo tồn giá trị văn hóa của người Dao trong lễ cấp sắc một cách hợp lí.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Việc nghiên cứu dân tộc Dao đã được nhiều nhà khoa học trong nước quan tâm. Đã có nhiều hội nghị, hội thảo về văn hóa Dao đã được tổ chức ở một số quốc gia trên thế giới đã thu hút được sự chú ý của nhiều ngành khoa học khác nhau.

Ở Việt Nam, đã có nhiều công trình nghiên cứu đề cập đến các lĩnh vực khác nhau trong đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của tộc người Dao. Lễ cấp sắc của người Dao đã được nhiều nhà nghiên cứu đề cập đến đặc biệt có các công trình tiêu biểu như: : Lý Hành Sơn, *các nghi lễ chủ yếu trong đời người Dao tiền ở Ba Bể, Bắc Cạn*, Nxb Khoa học xã hội, H.2003; Phan Ngọc Khuê, *lễ cấp sắc người Dao Lô Gang Ở Lạng Sơn*, Nxb VHNT, H.2003, các tác giả Ninh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng trong cuốn *Văn hóa truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang...*

Nhìn chung các công trình nghiên cứu trên đã miêu tả và phân tích tương đối đầy đủ và rõ nét về tục cấp sắc của người Dao ở Việt Nam. Đa số các nghiên cứu trên quan tâm đến việc miêu tả tục cấp sắc. Việc nghiên cứu lễ cấp sắc của người Dao ở một địa bàn cụ thể với nhiều nét khác biệt chưa đưa các tác giả có điều kiện đi sâu. Thực hiện khóa luận này, người viết hy vọng có thể bổ sung nguồn tư liệu về lễ cấp sắc của người Dao ở xã Viễn Sơn nhằm góp phần nghiên cứu về người Dao trong cả nước nói chung và xã Viễn Sơn nói riêng.

3. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu

Đề tài nhằm tìm hiểu về lễ cấp sắc trong truyền thống và hiện đại, những biến đổi và nguyên nhân của sự biến đổi. Từ đó đưa ra một số giải pháp bảo tồn giá trị của lễ cấp sắc ở Viễn Sơn hiện nay.

Trên cơ sở nghiên cứu đó sẽ góp phần cung cấp và làm sáng tỏ thêm những cứ liệu khoa học nhằm nhận diện và đánh giá đúng sự vận động của văn hóa Dao nói riêng, văn hóa các dân tộc Việt Nam nói chung, góp phần xây dựng và phát triển một nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Với đề tài này nhiệm vụ cần phải thực hiện là:

Tái hiện một cách khái quát về người Dao ở xã Viễn Sơn trong đó làm rõ nguồn gốc, đời sống, địa bàn cư trú, môi trường tự nhiên xã hội nơi đồng bào cư trú và thực hành các phong tục truyền thống trong đó có lễ cấp sắc.

Phân tích những nét độc đáo trong tục cấp sắc truyền thống của người Dao ở xã Viễn Sơn.

Chỉ ra những biến đổi trong lễ cấp sắc hiện nay, phân tích nguyên nhân biến đổi đó, và bước đầu đưa ra một số kiến nghị và giải pháp nhằm bảo

tồn và phát huy những giá trị tốt đẹp trong tục cấp sắc đời sống của người Dao ở xã Viễn Sơn giai đoạn hiện nay.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu: Tìm hiểu về lễ cấp sắc của người Dao ở xã Viễn Sơn, huyện Văn Yên, tỉnh Yên Bái. Trên các phương diện cấp sắc như: thầy cấp sắc, người cấp sắc, các quy định, các nghi thức cụ thể.

4.2. Phạm vi nghiên cứu: cộng đồng người Dao ở xã Viễn Sơn

- *Phạm vi khảo sát:* Để thực hiện đề tài này người viết chọn các thôn ở Xã Viễn Sơn, huyện Văn Yên, tỉnh Yên Bái nơi có số đông cộng đồng Dao đang sinh sống làm nơi khảo sát và tìm hiểu.

- *Thời gian khảo sát:* tháng 1/2014 đến tháng 4/2014.

5. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

5.1. Cơ sở lý luận để thực hiện đề tài: Dựa trên phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng, duy vật lịch sử để xem xét đánh giá các sự vật, hiện tượng trong quá trình nghiên cứu những vấn đề của văn hóa tộc người. Trong đề tài này các vấn đề về văn hóa địa phương liên quan đến việc quản lý và được nghiên cứu theo quan điểm lịch sử hệ thống và được đặt trong mối liên hệ hữu cơ theo quy luật khách quan của sự vận động phát triển.

5.2. Phương pháp nghiên cứu: Đề tài được thực hiện bằng nhiều phương pháp khác nhau. Trong đó người viết chủ yếu sử dụng các phương pháp điền dã dân tộc học qua khảo sát thực tế, quan sát thu thập tài liệu tại địa phương; tiến hành điều tra xã hội học, phỏng vấn người dân, quay phim, chụp ảnh... Bên cạnh đó đề tài còn sử dụng các phương pháp thống kê, phân tích tổng hợp, so sánh đối chiếu trên cơ sở tài liệu sẵn có từ các nguồn sách báo, tạp chí trong các thư viện và nguồn tài liệu từ mạng internet.

6. Đóng góp của đề tài

Đề tài là công trình chuyên sâu nghiên cứu về lễ cấp sắc, nhằm cung cấp thêm tư liệu về người Dao đỏ xã Viễn Sơn.

Thông qua việc tập trung làm rõ các vấn đề trong lễ cấp sắc, đề tài nêu bật được sự vận động và biến đổi trong qua trình nhận thức, đúc rút những kinh nghiệm thực tiễn, vốn tri thức của người Dao trong tục cấp sắc nói riêng. Trên cơ sở đó đề tài đã đề xuất được một số giải pháp nhằm giữ gìn và phát huy những giá trị văn hóa cộng đồng Dao trong giai đoạn hiện nay.

Kết quả nghiên cứu của đề tài có thể được sử dụng làm tài liệu tham khảo trong việc nghiên cứu văn hóa Dao. Mặt khác, những kết quả nghiên cứu bước đầu của đề tài cũng có thể giúp cho các nhà quản lý tại địa phương có thêm một kênh thông tin trong việc giải quyết các vấn đề văn hóa - xã hội; hoạch định các chính sách phát triển bền vững khu vực người Dao nói riêng, và vùng các dân tộc thiểu số miền núi Việt Nam một cách có hiệu quả hơn trong thời kì công nghiệp, hiện đại hóa, hội nhập và phát triển ở nước ta hiện nay.

7. Bố cục của khóa luận.

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của đề tài được thực hiện trong 3 chương:

Chương 1: Khái quát về người Dao đỏ xã Viễn Sơn- huyện Văn Yên- tỉnh Yên Bái.

Chương 2: Lễ cấp sắc trong truyền thống của người Dao đỏ xã Viễn Sơn- huyện Văn Yên – tỉnh Yên Bái

Chương 3: Sự biến đổi của lễ cấp sắc hiện nay và một số giải pháp bảo tồn, phát huy giá trị của lễ cấp sắc.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình, *Văn hoá các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc*, Đại học Văn hoá Hà Nội, H 2009.
2. Bé Viết Đăng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung, Nguyễn Nam Tiến. *Người Dao ở Việt Nam*. NXB. Khoa học xã hội. H 1971.
3. Nịnh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng, *Văn hoá các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, Nxb Văn hoá các dân tộc, H.2003.
4. Lê Sỹ Giáo, *Tục cấp sắc của người Dao và tính giáo dục của nó, trong cuốn sự phát triển văn hoá xã hội của người Dao: Hiện trạng và tương lai* (Kỷ yếu Hội thảo, Nxb Khoa học xã hội và nhân văn quốc gia),H.2003.
5. Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý (chủ biên), *Văn hoá truyền thống người Dao Hà Giang*, Nxb Văn hoá dân tộc, H.1999.
6. Nguyễn Mạnh Hùng. *Lễ cưới người Dao Nga Hoàng*. NXB. Văn hóa thông tin. H 2013.
7. Phan Ngọc Khuê, *lễ cấp sắc người Dao Lô Gang Ở Lạng Sơn*, Nxb VHNT, H.2003.
8. Hoàng Nam, *Đặc trưng văn hoá các dân tộc Việt Nam*, Nxb Văn hoá dân tộc, H.1990.
9. Hoàng Nam, *Văn hoá Đông Bắc*, Đại học Văn hoá Hà Nội, H.2004.
10. Lý Hành Sơn, *Lễ cấp sắc và bản sắc văn hoá người Dao*, Tạp chí dân tộc học, số 3-2002.
11. Trần Hữu Sơn (chủ biên). *Sách cổ người Dao*. NXB. Văn hóa dân tộc, HN. H.12/2009.
12. Đảng ủy xã Viễn Sơn. *Lịch sử hình thành Đảng bộ xã Viễn Sơn*.

13. Đảng ủy xã Viễn Sơn. *Báo cáo tình hình thực hiện nhiệm vụ phát triển kinh tế- xã hội, an ninh- quân sự địa phương 2012.*
14. *Các dân tộc thiểu số Việt Nam thế kỉ XX.* Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, HN. H 2011.
15. Ngô Đức Thịnh, *Về tín ngưỡng và lễ hội cổ truyền,* Nxb Văn hoá dân tộc, H.200
16. TS. Nguyễn Ngọc Thanh. *Người Dao Quần Chẹt ở Vĩnh Phúc .* Viện Dân tộc học. Đề tài tiềm năng năm 2004.
17. Tài liệu Đại hội đại biểu các dân tộc thiểu số Việt Nam lần thứ nhất. *Cộng đồng các dân tộc Việt Nam.* NXB Giáo dục Việt Nam, HN. H. 5/201
18. Viện dân tộc, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc).* Nhà xuất bản khoa học xã hội, HN. H 1978. (phần dân tộc Dao, trang 311-336).
19. Nguyễn Quang Vinh, *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh,* Nxb văn hoá dân tộc, H.1999.
20. Trần Quốc Vượng (chủ biên). *Cơ sở văn hóa Việt Nam.* NXB. Giáo dục. H 2008.